

внутрішніх справ. URL: https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/8392/1/peleh_d.pdf (дата звернення: 21.02.2025).

5. Столярик О. Ю., Семигіна Т. В. Війна та роль жінок: соціальні виміри і лідерство. *Матеріали IX Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю «Розвивальний потенціал сучасної соціальної роботи: методологія та технології»* (дата звернення: 21.02.2025).

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-487-3-46>

ПЕРЕДУМОВИ ВИНИКНЕННЯ ТА ПОПЕРЕДЖЕННЯ ПРОЯВУ ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА В СІМ'ЯХ ДЕМОБІЛІЗОВАНИХ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ

Чернов Артем Анатолійович

<https://orcid.org/0009-0002-3742-3106>

асистент кафедри кризової психології,

Полтавський національний педагогічний університет

імені В. Г. Короленка

м. Полтава, Україна

Заїка Віталій Миколайович

<http://orcid.org/0000-0001-5710-2997>

кандидат психологічних наук, доцент,

доцент кафедри кризової психології

Полтавський національний педагогічний університет

імені В. Г. Короленка

м. Полтава, Україна

Атаманчук Ніна Михайлівна

<https://orcid.org/0000-0002-8332-075X>

кандидат психологічних наук, доцент,

завідуюча кафедри кризової психології

Полтавський національний педагогічний університет

імені В. Г. Короленка

м. Полтава, Україна

Домашнє насильство є однією з найбільш актуальних соціальних проблем сучасного суспільства, що має глибокі психологічні, правові та моральні наслідки. Особливої уваги потребують сім'ї

демобілізованих військовослужбовців, які переживають складний період адаптації до цивільного життя [5]. Повернення з війни часто супроводжується посттравматичним стресовим розладом (ПТСР), психологічною напругою, труднощами у спілкуванні та проблемами соціалізації, що можуть стати передумовами виникнення конфліктів у родині [1; 2; 3; 6; 8]. Важливим завданням суспільства є створення ефективних механізмів підтримки демобілізованих військовослужбовців та їхніх сімей, що сприятиме запобіганню проявам домашнього насильства.

Завданням психологічної науки, як і будь-якої академічної дисципліни, є прогнозування розвитку явищ і систем, що мають психологічну складову, зокрема сім'ї або спільноти. Прогностична функція частково реалізується через психологічне тестування, наприклад, при відборі кандидатів на військову службу або відповідальні посади, що потребують не лише освіти та навичок, а й певних особистісних якостей. Проте будь-яке прогнозування має певний рівень вірогідності, і його точність залежить від ретельного відбору якісних показників. Прямий зв'язок між двома явищами, наприклад стимулом і реакцією, більше підходить для аналізу поведінки окремого індивіда, тоді як прогнозування розвитку або деградації складної системи потребує врахування ширшого кола факторів. Важливим аспектом є визначення тих передумов, які дійсно впливають на систему, що зменшує похибку прогнозування. У цьому контексті родина розглядається як система, інтегрована у ширшу систему суспільства. Оскільки дослідження здійснюється в межах психологічної науки, такі фактори, як економічне благополуччя та соціальні гарантії, замінюються психологічними складовими, зокрема соціальною перцепцією, образом ветерана, стосунками в родині, внутрішньою позицією тощо.

Аналіз передумов виникнення насильства в сім'ях варто розпочати з поточного стану речей: значна частина чоловічого населення мобілізована та перебуває в лавах ЗСУ, виконуючи почесний обов'язок із захисту Батьківщини. У праці «Повернення з війни: соціально-психологічні особливості реадaptaції та ресоціалізації ветеранів і ветеранок до умов цивільного життя» розглянуто психологічні зміни особистості, що відбуваються з військовослужбовцем під час проходження служби [7]. Дослідження охоплює як тих, хто брав безпосередню участь у бойових діях, так і тих, хто не брав. Загальною психологічною характеристикою цих категорій є нервово-психічне виснаження, підвищена реактивність та зміни у стилі спілкування. Варто підкреслити, що сама служба в армії не призводить до психічних розладів, але викликає суттєві психологічні зміни. Участь у бойових діях є потужним

стресовим фактором, який вимагає адаптації. Зміна соціальної ролі після демобілізації може спричинити кризові ситуації та потребу в повторній ресоціалізації.

Перераховані наслідки пов'язані з афективним навантаженням і можуть проявлятися у вигляді агресивної поведінки, залежності від психоактивних речовин та соціальної ізоляції, особливо за відсутності належної психологічної допомоги. На жаль, процедура психологічного тестування передбачена лише при прийомі на військову службу, тоді як після звільнення вона не проводиться. Це створює ризики як для самого військовослужбовця (депресія, суїцидальні думки тощо), так і для його оточення (агресія, алкоголізм, параноїдні зміни особистості). Додатково слід враховувати військовослужбовців із мінно-вибуховими травмами, що можуть спричиняти підвищену дратівливість, спалахи агресії та когнітивні порушення. В умовах активного використання артилерії та дронів мінно-вибухові ураження є поширеною проблемою, що вимагає мультидисциплінарного підходу. Відсутність обов'язкового психологічного огляду після демобілізації створює передумови для розвитку майбутніх психологічних та соціальних проблем.

Розглядаючи сім'ю як систему, слід звернути увагу на психологічний стан дружини або чоловіка військовослужбовця. Постійне очікування, хвилювання за долю партнера можуть спричинити виснаження та активацію компенсаторних механізмів, що не завжди відповідають принципу реальності. Агресія може виконувати захисну функцію, але в умовах психологічного напруження контекст її прояву часто спотворюється. В межах гендерної психології відомо, що чоловіки частіше вдаються до прямої агресії, тоді як жінки використовують більш опосередковані форми [4]. Виснаження та негативне фантазування можуть призвести до вербальної агресії, що є передумовою конфлікту. Чим вищі очікування, тим сильніше може бути розчарування, коли людина повертається зміненою. Наразі ситуація для дружин військовослужбовців у містах дещо краща, оскільки там діють групи самопідтримки та є доступ до психологічної допомоги, тоді як у регіонах ситуація складніша через нестачу фахівців та відсутність центрів ветеранського розвитку.

Сім'я, як соціальна система, також залежить від загальних суспільних процесів. Одним із ключових факторів, що впливають на досліджувану проблему, є соціальна перцепція образу ветерана [9]. У суспільстві спостерігаються два крайніх підходи: ідеалізація (героїзація ветеранів) та стигматизація (приписування їм негативних якостей). Обидва підходи можуть впливати на виявлення та розслідування випадків домашнього насильства, оскільки формують певні упередження. Для забезпечення ефективної підтримки демобілізованих

військовослужбовців та їхніх сімей необхідно враховувати ці аспекти та розробляти комплексні стратегії соціальної та психологічної адаптації.

Важливим напрямом роботи є розширення доступу до психологічної підтримки, організація програм реабілітації та соціальної інтеграції, а також формування суспільної культури, що сприятиме зниженню рівня домашнього насильства серед ветеранів та їхніх сімей.

Таким чином, домашнє насильство серед сімей демобілізованих військовослужбовців є складною соціально-психологічною проблемою, що вимагає комплексного підходу. Важливими аспектами її вирішення є своєчасна психологічна допомога, соціальна підтримка та корекція суспільного сприйняття ветеранів. Запровадження програм адаптації та обов'язкового психологічного обстеження після демобілізації може значно знизити ризики агресивної поведінки. Формування здорових сімейних відносин та створення ефективних механізмів реабілітації сприятиме зменшенню проявів насильства та підвищенню якості життя військовослужбовців і їхніх родин.

Література:

1. Гоуг Ч. Одного разу воїн – воїн назавжди. Як повернутися до звичного життя після бойових дій. Б. м. : Наш формат. 2024. 352 с.
2. Гроссман Дейв. Вбивство: психологічна плата за навчання вбивати на війни і в мирний час / пер. з англ. Андрій Накорчевський ; фаховий редактор Олег Фешовець. Львів : Астролябія, 2024. 560 с.
3. Даллер Р., Хамфріс Д. В очікуванні першого променю сонця. Моя тривала боротьба з ПТСР. Перекладено за виданням *Waiting for First Light: My Ongoing Battle with PTSD*. Vintage Canada, 2019. Київ : Портал, 2024. 224 с.
4. Заїка В. М. Гендерний аспект соціально-психологічної адаптації учасників бойових дій до умов мирного життя. *Сучасні стратегії гендерної освіти в умовах євроінтеграції* : збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції, 10–11 вересня 2020 р. Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка ; за заг. ред. В. П. Кравця, О. М. Кікінежді. Тернопіль : ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2020. С. 143–144.
5. Заїка В. М., Алієв О. С. Комплексний підхід до соціально-психологічної адаптації учасників антитерористичної операції в Україні. *Соціальна робота в сучасному суспільстві: тенденції, виклики, перспективи*: матеріали Всеукраїнської наук.-практ. конф., м. Полтава, 28 лютого 2017 р. К. : Університет «Україна», 2017. С. 3–7.
6. Круз В. Терапія ПТСР для військових : практ. посіб. 2024. 128 с.

7. ПОВЕРНЕННЯ З ВІЙНИ: соціально-психологічні особливості реадaptaції та ресоціалізації ветеранів і ветеранок до умов цивільного життя : колективна монографія / [А. Чернов, В. Заїка, В. Лебедев та ін.]. Полтава : ПУЕТ, 2024. 249 с. <http://surl.li/txfmur>

8. Чабан О. С., Хаустава О. О., Омелянович В. Ю. Психічні розлади воєнного часу : монографія. Київ : Видавничий дім Медкнига, 2023. 232 с.

9. Чернов А. А. Соціальна перцепція ветеранів. *Психологічні координати розвитку особистості: реалії і перспективи*: матеріали VI міжнар. наук.-практ. конф. до 110-річчя Полтавського національного університету ім. В. Г. Короленка, 30–31 травня 2024 р. Полтава : Полтавський національний університет ім. В. Г. Короленка, 2024. С. 175–178.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-487-3-47>

ОСОБЛИВОСТІ ВЗАЄМОДІЇ СУБ'ЄКТІВ, ЩО ЗДІЙСНЮЮТЬ ЗАХОДИ У СФЕРІ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ

Шира Олександр Володимирович

*кандидат юридичних наук, старший співробітник,
науковий співробітник*

*Науково-дослідний інститут публічного права
м. Київ, Україна*

Кравченко Олександр Сергійович

*кандидат юридичних наук, старший співробітник,
науковий співробітник*

*Науково-дослідний інститут публічного права
м. Київ, Україна*

Відповідно до Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» (2017 р.) в Україні реалізується «державна політика у сфері запобігання та протидії домашньому насильству спрямована на забезпечення комплексного інтегрованого підходу до подолання домашнього насильства, надання всебічної допомоги постраждалим особам та утвердження ненасильницького характеру приватних стосунків» [1].